

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 วิธีวิจัย

ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (Participatory Action Research; PAR) ในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง 8 แห่ง โดยมีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

1. การสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพและรวบรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน (เพิ่มเติมต่อเนื่อง)

- (1) การสำรวจและคัดเลือกพื้นที่ดำเนินการวิจัย
- (2) จัดประชุมชี้แจงความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานของโครงการร่วมกับชุมชนเป้าหมาย
- (3) ศึกษา รวบรวม และวิเคราะห์ ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย
- (4) สำรวจและเก็บข้อมูลความหลากหลายของพืชท้องถิ่นในระดับครัวเรือน พื้นที่เกษตร และป่ารอบชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
- (5) สังเคราะห์ข้อมูลและจัดจำแนกพืชตามกลุ่มการใช้ประโยชน์ 3 กลุ่ม ประกอบด้วย พืชอาหาร พืชสมุนไพร และ พืชใช้สอยอื่นๆ พร้อมทั้งจัดจำแนกชื่อตามหลักอนุกรมวิธาน

2. การศึกษาวิธีการขยายพันธุ์พร้อมทั้งวิธีปฏิบัติดูแลรักษาพืชท้องถิ่นหายากหรือใกล้สูญหายจากชุมชน และพืชที่มีศักยภาพ เพื่อเพิ่มปริมาณคืนสู่ธรรมชาติ

- (1) คัดเลือกและรวบรวมชนิดพืชท้องถิ่นจากพื้นที่ดำเนินการ แบ่งเป็น 2 กลุ่มได้แก่ พืชหายากหรือใกล้สูญหายจากชุมชน และพืชที่มีศักยภาพที่ชุมชนมีการใช้ประโยชน์แต่มีปัญหาในการปลูกเลี้ยง ดังนี้
 - พืชหายาก/ใกล้สูญหายจากชุมชน : ดินฮังดอย รางจืดดอกแดง ขมิ้นต้น
 - พืชที่มีศักยภาพ : ปู่เต๋มาทิ้งไม้เท้า ผักหวานป่า
- (2) ศึกษาเทคนิคการขยายพันธุ์ที่เหมาะสมสำหรับพืชแต่ละชนิด
- (3) ศึกษาวิธีการปลูกเลี้ยงกล้าไม้ที่ผลิตได้ให้มีการเจริญเติบโตดีและแข็งแรง
- (4) ร่วมกับชุมชนคัดเลือกพื้นที่ที่มีสภาพนิเวศวิทยาใกล้เคียงกับพื้นที่ที่เป็นแหล่งที่พบพืชหายาก ดำเนินการทดสอบการปลูก ติดตามการเจริญเติบโต เพื่อการอนุรักษ์แหล่งพันธุกรรม

3. การถ่ายทอดองค์ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพสู่ชุมชนอื่น

- (1) การจัดเวทีสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชน/โรงเรียน เกี่ยวกับการดำเนินโครงการวิจัย (พื้นที่ใหม่) และการหารือร่วมกันเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการวิจัยที่ต้องดำเนินการต่อ (พื้นที่เดิม)
- (2) การจัดทำแผนปฏิบัติการการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนและกิจกรรมหนุนเสริมเพื่อใช้ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ที่ชุมชนต้องการ
- (3) การปฏิบัติตามแผนการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ของชุมชน และกิจกรรมหนุนเสริม และการติดตามการดำเนินการ
- (4) การคัดเลือกชุมชนเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนตามความเหมาะสมด้านพรรณพืช สภาพนิเวศ
- (5) การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน/โรงเรียน ในด้านองค์ความรู้และภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพระหว่างชุมชน และการแลกเปลี่ยนพืชพรรณ
- (6) ชุมชนนำผลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปปฏิบัติ
- (7) ติดตามและประเมินผลผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน/โรงเรียน

4. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ด้านการฟื้นฟูแหล่งอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนบนพื้นที่สูง

- (1) ออกแบบและพัฒนาระบบฐานข้อมูลเชิงพื้นที่สำหรับให้ง่ายต่อการสืบค้นและการนำไปใช้ประโยชน์
- (2) ประมวลผลองค์ความรู้และภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นที่ได้จากการวิจัยสำหรับนำเข้าไปในระบบ เช่น ข้อมูลความหลากหลายของพืชที่ใช้ประโยชน์ในชุมชน ชนิดพืชหายากหรือใกล้หายากจากพื้นที่ และพืชที่มีศักยภาพที่พบในชุมชน ค่าพิกัดขอบเขตแปลงปลูกฟื้นฟูแหล่งอาหารในพื้นที่ชุมชนและป่ารอบชุมชนในพื้นที่ดำเนินการ และทำเนียบผู้รู้ในแต่ละชุมชน
- (3) นำเข้าข้อมูลเบื้องต้นในระบบแผนที่ที่ได้พัฒนา จัดรูปแบบให้ง่ายต่อการสืบค้นและการนำไปใช้ประโยชน์
- (4) ทดสอบการทำงานของระบบและปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพในการใช้งานมากขึ้น

5. สนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนจากพืชท้องถิ่นที่มีศักยภาพ

6. สรุปผลและจัดทำรายงานผลการวิจัย